

جنگ روسیه و اوکراین، فرصتی برای ارتقای امنیت فرهنگی ایران

جنگ روسیه و اوکراین فرصتی است برای تأمل در مباحث فرهنگ و امنیت فرهنگی که می‌تواند برای کشور ما نیز مفید باشد. یادداشت «جنگ روسیه و اوکراین، فرصتی برای ارتقای امنیت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» نوشته حسین تدین به این موضوع می‌پردازد.

جنگ روسیه و اوکراین هرچند به‌عنوان یک جنگ که زندگی و حیات انسان‌های بی‌گناهی را تهدید می‌کند، موجب تأسف و تأثر است ولیکن به‌عنوان یک پدیده که به هر طریق در حال رخ‌دادن است، بستری برای رصد و تحلیل است تا از آن برای ایمن نگه‌داشتن خویش در آینده بهره ببریم. این جنگ که سرآغاز یک دوره گذار برای دنیا محسوب می‌شود، بایستی به‌دقت مورد مطالعه قرار گیرد. دنیای شرق، همان‌گونه که رهبر معظم انقلاب نیز فرمودند، آن را سرآغاز یک نظم نوین جهانی می‌داند و در مقابل دنیای غرب خصوصاً آمریکا و چند دولت اروپایی آن را سرآغاز عصر اختلال می‌دانند. قاعدتاً از منظر نظم نوین بودن فرصت‌هایی و از منظر اختلال بودن تهدیداتی در آن نهفته است که اگر با تیزبینی و دوراندیشی تحلیل نشود، چه بسا در آینده‌ای نه چندان دور جز حسرت و آه چیزی نصیب کشورمان نشود.

یکی از فرصت‌های گرانبهای این جنگ، افزایش آگاهی و دانش ما در حوزه‌های مختلف امنیتی اعم از غذایی، انرژی، اقتصادی، سایبری، فرهنگی و ... است. تصور کنید دنیای استکبار با کوله‌باری از تجربیات و دسیسه‌های استعماری و استثماری خویش در مقابل هم صف‌آرایی کرده‌اند و برای محکوم کردن یکدیگر از شگردها و نقشه‌های همدیگر که در غیر این‌صورت پرده برنمی‌داشتند، سخن به میان می‌آورند. یکی از این مباحث، که از سوی جبهه آمریکا و اروپا به‌طور برجسته و پررنگ مطرح شده و در مجامع تحقیقاتی، دانشگاهی، رسانه‌ای و اندیشکده‌های آنان مورد کنکاش قرار می‌گیرد، بحث از میان‌رفتن امنیت فرهنگی اوکراین است. با توجه به اهمیت امنیت فرهنگی و جهت افزایش آگاهی تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران فرهنگی کشور نسبت به این موضوع، طی یادداشت‌هایی به انعکاس وضعیت و سیاست‌های مرتبط با امنیت فرهنگی اوکراین از نگاه اندیشمندان جبهه آمریکا و اروپا خواهیم پرداخت. چراکه اطلاع از این وضعیت و سیاست‌ها به ما کمک خواهد کرد تا در سیاست‌گذاری مقابله با جنگ ترکیبی تمام‌عیاری که با آن مواجه هستیم، بتوانیم عملکرد اثربخشی داشته باشیم. باید آگاه باشیم که در جنگ ترکیبی، امنیت فرهنگی اصلی‌ترین میدان مبارزه است. اگر امنیت فرهنگی را واگذار کنیم، امنیت غذایی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، سایبری و ... خود را نیز یکی پس از دیگری واگذار خواهیم کرد. بنابراین با تمام توان و دقت باید به دفاع و احیای فرهنگی در جبهه امنیت فرهنگی همت گماشت و در این میان استفاده از تجربیات و علوم دیگران کوتاه‌کردن مسیر موفقیت است، خصوصاً اگر این تجربیات و علوم را از جبهه دشمن بتوانیم دریافت کنیم، اثربخشی آن چند برابر خواهد بود چراکه ما را با نحوه عملکرد و شگرد آنان آشنا خواهد کرد و لذا تحلیل امنیت فرهنگی اوکراین فرصت یادگیری، آگاهی و نیز آمادگی را برای ما مهیا می‌کند.

محققان و تحلیلگران طرفدار اوکراین، با اشاره به سخنرانی پوتین، درست چند روز قبل از تهاجم به اوکراین در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲، که اوکراین را به‌عنوان بخشی جدانشدنی از تاریخ، فرهنگ و فضای معنوی روسیه عنوان کرده بود، [۱] معتقدند که روسیه در تلاش برای اضمحلال و از بین بردن فرهنگ اوکراین است. [۲]

پوشی‌وایلو، مدیر کل موزه میدان در کی‌یف، در توییتی به مناسبت اولین ماه تهاجم روسیه، توضیح داد که چگونه

تاریخ و زبان با هویت ارتباط تنگاتنگی دارند. او معتقد است هرگونه شواهد فرهنگی اعم از مادی و غیرمادی انقلاب دموکراتیک اوکراین، تهدیدی برای حکومت استبدادی پوتین است، چراکه پوتین قصد دارد واقعیت را برای مطابقت با دیدگاه خود از تاریخ، تغییر دهد. از نگاه وی روسیه به دنبال «نیستی فرهنگی» اوکراین است و لذا تاریخ و زبان اوکراین هدف اصلی این جنگ فرهنگی هستند. از نظر پوشی و ایلو حمله روسیه به اوکراین یک پروژه نسل‌کشی [فرهنگی] و استعماری محسوب می‌شود، زیرا که پاک‌کردن گذشته پیش‌نیاز کنترل اجتماعی است. او معتقد است حفاظت از فرهنگ در زمان جنگ یک اقدام قهرمانانه است که اهالی فرهنگ از هر صنفی با تمام توان خویش بایستی به آن اهتمام داشته باشند. [۳]

از سال ۲۰۱۴ به بعد یکی از بارزترین ویژگی‌های واکنش اوکراین به جنگ ترکیبی روسیه، احیای فرهنگی قابل‌توجه این کشور بوده است. این رنسانس فرهنگ اوکراینی به دفاع در برابر نفوذ قدرت نرم روسیه کمک کرده و وزنه‌ای متعادل در برابر روایت‌های مخرب کرملین ایجاد کرده است که برای تضعیف انسجام اجتماعی اوکراین طراحی شده‌اند. موفقیت نسبی اوکراین در حوزه فرهنگی مدیون مشارکت بین بخش خصوصی و مقامات دولتی است که نقش مهمی در حمایت و تسهیل سطوح بی‌سابقه تولید خلاق ایفا کرده‌اند. [۴]

کارشناسان فرهنگی و اجتماعی در حوزه اوکراین معتقدند که برنامه‌های فرهنگی یکی از اساسی‌ترین تلاش‌ها جهت ایمنی آینده اوکراین در قبال روسیه است و لذا سیاست‌های هویتی به رونق زندگی فرهنگی ملی اوکراین از سال ۲۰۱۴ به بعد کمک شایانی کرده است و حال اگر اوکراین نتواند شتاب قدرت نرم چند سال گذشته را حفظ کند، ممکن است پیامدهای امنیتی جدی برای جنگ ترکیبی این کشور با روسیه به وجود بیاید.

چرخش قابل‌توجه در بخش فرهنگی اوکراین از سال ۲۰۱۴ یکی از مهم‌ترین تحولاتی است که در این دوره پرتلاطم و شکل‌دهنده توسعه کشور اوکراین به‌عنوان یک کشور مستقل، رخ داده است. دولت اوکراین با همکاری نزدیک با جامعه مدنی و جامعه فرهنگی توانسته است نیازهای بخش خلاق را با اجرای برنامه بودجه بلندپروازانه همراه با شفافیت به سبک اروپایی برآورده کند. تلاش‌های اوکراین شامل تأسیس مؤسسات فرهنگی کاملاً جدید مانند بنیاد فرهنگی اوکراین و مؤسسه کتاب اوکراین، همراه با بازسازی جامع سازمان‌های موجود مانند آژانس دولتی فیلم اوکراین است. مؤسسه جدید دیگری وظیفه ترویج فرهنگ اوکراینی در خارج از کشور را بر عهده دارد. این مؤسسات فرهنگی جدید و اصلاح‌شده که با حفظ فاصله‌ای از دولت عمل کرده‌اند، به آن‌ها امکان داده است تا از اتهامات سانسور یا نفوذ ناروای دولت دور باشند. در مقابل، در عرض چند سال، آن‌ها به‌عنوان میانجی مؤثر بین دولت و بخش خلاق ظاهر شده‌اند. [۵]

ابتکارات فرهنگی مختلف اوکراین پس از سال ۲۰۱۴ نتایج چشمگیری داشته است. در طول این سال‌ها، اوکراین شاهد حجم بی‌سابقه‌ای از آثار ادبی، تولیدات تئاتر، فیلم‌ها، نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها بوده است. در همین حال هنرمندان و متخصصان بخش فرهنگی از مناطق مختلف اوکراین در مجموعه‌ای از پروژه‌های مشترک شرکت کرده‌اند که کمک وافر برای به چالش کشیدن کلیشه‌های کرملین در مورد شکاف غیرقابل اتصال شرقی و غربی در جامعه اوکراین بوده است. این تحولات در حوزه فرهنگی منعکس‌کننده تحول گسترده‌تری در هویت ملی اوکراین است که از سال ۲۰۱۴ اتفاق افتاده است. تجربه مشترک انقلاب یورومیدان و واکنش اعتراضی مردمی به تهاجم روسیه به کریمه و شرق اوکراین به ایجاد حس مدنی و فراگیر هویت ملی فراتر از تفاسیر محدودتر مبتنی بر زبان و قومیت کمک کرده است. نهادهای فرهنگی جدید اوکراین با ترویج تأکید بر گفت‌وگوی بین‌فرهنگی، روند هویت مدنی در بعد از سال ۲۰۱۴ را پذیرفته‌اند. این امر منجر به جایگاه برجسته‌تری برای گروه‌های اقلیت مانند تاتارهای کریمه و یهودیان اوکراینی در گفتمان ملی شده است. سال‌های اخیر همچنین شاهد بحث‌های پرچنب‌وجوشی در مورد سنت غنی ادبیات روسوفونی اوکراین با روشنفکران روسی‌زبان در مناطقی از جمله اودسا و منطقه دونباس که مسائل هویتی را به روش‌های کاملاً جدیدی بررسی می‌کنند، بوده است. [۶]

از سال ۲۰۱۴، استقبال اوکراین از سیاست‌های هویتی فراگیرتر به موازات طیفی از اقدامات عملی که به‌وسیله

واقعیت‌های جنگ ترکیبی روسیه دیکته شده است، صورت گرفته است. هرچند به حکم قرن‌ها تسلط سیاسی و روسی‌سازی سیستماتیک، روسیه مدرن هنوز از نفوذ فرهنگی عظیمی بر اوکراین برخوردار است ولیکن از زمانی که خصومت‌ها از سال ۲۰۱۴ آغاز شد، موضوع نفوذ فرهنگی روسیه به موضوع امنیت ملی اوکراین تبدیل شده است. به منظور مبارزه با نفوذ فرهنگی روسیه، اوکراین طیفی از اقدامات مثبت را معرفی کرد که برای ترویج تولید محتوای فرهنگی بیشتر به زبان اوکراینی طراحی شده بودند. بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹، سهم فیلم‌های ساخت اوکراینی اکران‌شده در سینماهای اوکراین از ۱/۷ درصد به ۸ درصد افزایش یافت و همچنین درصد کتاب‌های منتشرشده به زبان اوکراینی نیز به میزان قابل‌توجهی افزایش پیدا کرد. در چند سال گذشته، ایستگاه‌های رادیویی مؤظف به رعایت سهمیه‌های زبان اوکراینی بوده‌اند. این امر به رونق صحنه موسیقی داخلی کمک کرده و باعث رونق حرفه بسیاری از نوازندگان محلی شده است که قبلاً برای به‌دست‌آوردن زمان پخش در لیست‌های پخش تحت سلطه هنرمندان روسی‌زبان تلاش می‌کردند. مقامات اوکراین همچنین تعدادی از سیاست‌های حمایتی را وضع کردند تا نفوذ قدرت نرم روسیه در داخل اوکراین را محدود کنند. در سال ۲۰۱۴ اوکراین مجموعه‌ای از کانال‌های تلویزیونی، سریال‌های تلویزیونی و کتاب‌های روسی را ممنوع کرد و توجه ویژه‌ای به محتوایی داشت که به دنبال تمجید از گذشته امپراتوری روسیه یا تحقیر اوکراین بود. از سال ۲۰۱۷ بعد، اوکراین فراتر رفته و تعدادی از پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی روسیه را مسدود کرد. بسیاری از ستاره‌های برجسته پاپ و افراد مشهور روسیه نیز دیگر در اوکراین مورد استقبال قرار نگرفتند، زیرا ممنوعیت ورود در پاسخ به مواضع ضداوکراینی یا بازندهای غیرمجاز از کریمه تحت اشغال روسیه اعمال شد. [۷]

معادله هویت ملی مساوی با امنیت ملی یکی از ویژگی‌های صریح دوره ریاست جمهوری پترو پوروشنکو در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹ بود. با این حال جانشین او ولودیمیر زلنسکی رویکرد بسیار کمتر نمایشی در بحث هویت اتخاذ کرده است. از زمان روی کار آمدن زلنسکی در ماه مه ۲۰۱۹، اظهارات عمومی زلنسکی متشکل از درخواست‌های عمومی برای وحدت ملی بوده است. او مراقب بوده است که از اظهار نظر جنجالی در مورد موضوعات حساس تاریخی خودداری کند. در واقع زلنسکی در یکی از معروف‌ترین سخنرانی‌های خود به‌عنوان رئیس‌جمهور، به‌طور مستقیم اهمیت سیاست هویت را زیر سؤال برد. او در سخنرانی سال نو ۲۰۲۰ خطاب به ملت اظهار داشت: «چه فرقی می‌کند که یک خیابان به نام چه کسی نام‌گذاری شود؟ آنچه واقعاً اهمیت دارد این است که به‌خوبی روشن و سنگ فرش شده باشد.» منتقدان زلنسکی را به دلیل ناتوانی در بیان ارزش‌های زیربنایی و دیدگاه تا حدی مبهم او برای وحدت ملی مورد حمله قرار دادند. آن‌ها استدلال می‌کنند که ابهام لفاظی‌های او باعث کندی تثبیت هویت ملی مدنی اوکراین می‌شود. آن‌ها می‌گویند که این امر به دور از احتمال شکاف در جامعه، اوکراین را در برابر تجاوزات بیشتر روسیه آسیب‌پذیر می‌کند. ترجیح آشکار زلنسکی به نمایش فرهنگ پاپ است که در دوران ریاست جمهوری او به برند تعطیلات ملی تبدیل شده است. این رویکرد سرگرم‌کننده و در دسترس، طرفداران بسیاری را به خود جلب کرده است. با این حال با درک فرهنگ به‌عنوان یک نیروی دگرگون‌کننده و دموکراتیک‌کننده که از سال ۲۰۱۴ در اوکراین غالب شده است، بسیار مغایر است. از سال ۲۰۱۹ به قبل، احیای فرهنگی اوکراین در مرکز ضدحمله علیه تجاوز روسیه بوده است. این امر به شکل‌گیری هویت مدنی اوکراینی کمک کرده و به صنایع خلاق این کشور اجازه داده است که از دهه‌ها سلطه روسیه بیرون بیایند. بخش عمده‌ای از این امر به دلیل نقش حمایتی که به‌وسیله نهادهای دولتی ایفا می‌شد، امکان‌پذیر شد. حال که نمی‌شود پایانی برای جنگ ترکیبی روسیه متصور شد، مقامات فعلی اوکراین بایستی همچنان متعهد به دفاع از کشور خود در عرصه قدرت نرم باشند. [۸]

ادامه دارد ...

<https://www.c-span.org/video/?518097-2/russian-president-putin-recognizes-independence-donetsk-luhansk-ukraines-donbas-region> .[۱]

Aaron Mauro (۲۰۲۲) Ukrainian cultural artifacts are at risk during the Russian invasion, but digitizing them may offer some protection .[۲]

<https://theconversation.com/ukrainian-cultural-artifacts-are-at-risk-during-the-russian-invasion-but-digitizing-them-may-offer-some-protection-۱۸۵۶۷۳>

[۳] . به نقل از:

Aaron Mauro (۲۰۲۲) Ukrainian cultural artifacts are at risk during the Russian invasion, but digitizing them may offer some protection .

<https://theconversation.com/ukrainian-cultural-artifacts-are-at-risk-during-the-russian-invasion-but-digitizing-them-may-offer-some-protection-۱۸۵۶۷۳>

.Pesenti ,Marina(۲۰۲۲) Ukraine’s cultural revival is a matter of national security .[۴]

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-cultural-revival-is-a-matter-of-national-security>

[۵] . همان

[٦] . همان

[٧] . همان

[٨] . همان